

روستا و توسعه، سال ۲۲، شماره ۸۵، بهار ۱۳۹۸

واکاوی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی کشور

نسرین حسین نژاد میر^۱، سعید غلامرضایی^۲، مهدی رحیمیان^۳،

محمد رحمانی کرچگانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۲

چکیده

بیمه کشاورزی یکی از کاربردی‌ترین واکنش‌های کشاورزان در برابر ضرر و زیان‌های احتمالی است که می‌تواند باعث افزایش امنیت اجتماعی و اقتصادی روستاییان شود. در این راستا، پژوهش حاضر به واکاوی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی در کشور پرداخته است. این پژوهش کاربردی به روش پیمایشی انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق شامل کارگزاران صندوق بیمه کشاورزی کشور بود که حجم نمونه با استفاده از رابطه کوکران ۲۴۴ نفر و به صورت چندمرحله‌ای برگزیده شد. روایی پرسشنامه از طریق پانل متخصصان و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت ($\alpha=0/87$). نتایج نشان داد که مهم‌ترین راهکارهای توسعه بیمه، افزایش آگاهی کشاورزان نسبت به اهمیت بیمه و انجام به‌موقع تعهدات صندوق بیمه است. بر اساس نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، چهار عامل سیاستی-اداری، آموزشی-اطلاع‌رسانی، تسهیلاتی-لجستیکی، و اجتماعی-فرهنگی در تبیین واریانس توسعه بیمه کشاورزی تأثیرگذار است. بر این اساس، از جمله راهکارهای پیشنهادی پژوهش حاضر سامان‌دهی برنامه‌های آموزشی و ارتباطی برای دو قشر مخاطبان و کارگزاران، به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه لرستان (n.hoseinnezhad@gmail.com).

۲- نویسنده مسؤل و استادیار گروه توسعه روستایی، دانشگاه لرستان (sgholamrezai@gmail.com).

۳- استادیار گروه توسعه روستایی، دانشگاه لرستان (mehdi_rahimian61@yahoo.com).

۴- دکترای مدیریت منابع انسانی، رئیس اداره کل امور نمایندگی‌ها و کارگزاران صندوق بیمه کشاورزی، صندوق بیمه کشاورزی (rahmanimohamad@yahoo.com).

اداری، تقویت بنیه مالی و تجهیزاتی بخش خصوصی، توسعه روش‌های آکچواری و تحقیق و توسعه و بهره‌گیری از روستاییان تحصیل کرده به عنوان کارگزاران محلی بیمه است.

کلیدواژه‌ها: بیمه کشاورزی، صندوق بیمه کشاورزی، کارگزاران، توسعه روستایی.

مقدمه

کشاورزی از بخش‌های مهم اقتصادی و منبعی حیاتی برای معاش در بسیاری از کشورهای در حال توسعه است. تقریباً نیمی از جمعیت جهان در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و کشاورزی منبع معیشت نزدیک به ۸۶ درصد از این مردم است. بخش کشاورزی برای ۶۸ درصد از جمعیت ساکن در کشورهای دارای اقتصاد مبتنی بر کشاورزی و ۴۸ درصد از اقتصادهای در حال گذار اشتغال فراهم می‌کند. در حدود ۹۴ درصد از خانوارهای روستایی در کشورهای مبتنی بر کشاورزی و ۷۶ درصد از این خانوارها در اقتصادهای در حال گذار بر اساس فعالیت‌های کشاورزی خود زندگی می‌کنند (۱۲). بخش کشاورزی می‌تواند به افزایش رشد، کاهش فقر و پایداری محیط زیست کمک کند. رشد تولید ناخالص داخلی در این بخش حداقل دو برابر مؤثرتر از رشد آن در بخش غیرکشاورزی است (۲۶). اتکای زیاد فعالیت‌های بخش کشاورزی به طبیعت و روبه‌رو شدن با تغییرات محیطی، اجتماعی، مالی و قانونی باعث شده است تا فعالیت در این بخش همواره همراه با مخاطره باشد (۷). این شرایط ناپایدار و گاه پیش‌بینی‌ناپذیر پدیده‌ها باعث شده است که تصمیم‌گیری و نحوه فعالیت بهره‌برداران تحت تأثیر جنبه‌های مختلف قرار گرفته، تولیدکنندگان در محیط و شرایط نامطمئن نسبت به قیمت‌ها و عملکردها مجبور به تصمیم‌گیری در خصوص تخصیص منابع و تولید محصول باشند (۳۰). بنابراین، باید کاهش ضریب مخاطره فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش از مهم‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و کارگزاران باشد. در این راستا، انجام اقداماتی برای تحقق مدیریت مخاطره می‌تواند در کاهش ضریب مخاطرات طبیعی مؤثر باشد. یکی از سازوکارهای مدیریت مخاطره «بیمه» است.

به‌طور کلی، انسان در طول حیات خود با مخاطرات طبیعی و اجتماعی فراوان مواجه بوده و در عرصه تمدن نیز گسترش کسب‌وکارها بر مخاطرات اقتصادی افزوده است. بخش کشاورزی نیز به‌خاطر تأثیرپذیری شدید از طبیعت با مخاطرات زیادی روبه‌روست که از آن میان، می‌توان به مخاطرات تولید، قیمت، طبیعی و مالی اشاره کرد (۴).

بیمه به عنوان یکی از سازوکارهای مدیریت مخاطره در بخش‌های گوناگون، چه در صنعت و خدمات و چه در کشاورزی، به‌ویژه اهمیت دارد. بدون تردید، نقش بیمه ارائه‌تأمینی است که از اشخاص در برابر خطرات تهدیدکننده آنها حمایت می‌کند و از این طریق، آنها را نسبت به آینده مطمئن می‌سازد (۱۸).

بنا به تعریف، بیمه را می‌توان نهادی اقتصادی دانست که از طریق قرارداد دوطرفه، امکان انتقال مخاطره مالی از یک فرد به یک گروه یا سازمان را فراهم می‌کند (۲۸). همان‌گونه که اشاره شد، بیمه در بخش کشاورزی نیز بسیار نقش‌آفرین است. بیمه کشاورزی توانایی کشاورزان را در مدیریت مخاطرات کشاورزی افزایش و اجازه می‌دهد که آنها بتوانند میزان سرمایه‌گذاری را در بخش کشاورزی افزایش دهند (۲۲).

این سازوکار به عنوان یکی از روش‌های عملیاتی مدیریت مخاطره از طریق انتقال مخاطره باعث توزیع مجدد درآمد خواهد شد (۴) و به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری و مقابله با عدم حتمیت و مخاطره‌پذیری فعالیت و سرمایه‌گذاری شناخته شده است. در واقع، این سازوکار مهم‌ترین ابزار حمایتی برای تبدیل مدیریت بحران به مدیریت مخاطره است (۶).

در این بین، با توجه به ماهیت صنعت بیمه، هر چه این نهاد از لحاظ کمی و کیفی گسترش یابد که منجر به توسعه آن شود، می‌تواند نقشی قابل توجه در جبران خسارات وارده به بخش کشاورزی و کشاورزان (۵)، افزایش ارزش افزوده بخش کشاورزی، و افزایش درآمد و کاهش فقر در جامعه کشاورزی و روستایی (۱۹) ایفا کند.

در زمینه سیر تاریخی بیمه کشاورزی، باید گفت که در سال ۱۹۰۹، آمریکا نخستین کشوری بود که به طرح‌های مختلف بیمه محصولات کشاورزی برای کاهش مخاطرات در این بخش روی آورد. کانادا نیز در زمره پیشگامان صنعت بیمه محصولات کشاورزی در جهان قرار دارد و در قاره آسیا، ژاپن در سال ۱۹۲۹ بیمه دام و در سال ۱۹۳۹ بیمه محصولات کشاورزی را به تصویب رساند (۱۰).

در ایران، بیمه از طریق نهادی دولتی با عنوان «صندوق بیمه محصولات کشاورزی» فعالیت خود را در سال ۱۳۶۳ با برنامه بیمه زراعت محصولات راهبردی پنبه و چغندر قند آغاز کرده و اکنون با عنوان «صندوق بیمه کشاورزی» تقریباً در تمامی عرصه‌های بخش کشاورزی از جمله فعالیت‌های زراعی، باغی، دام و طیور، آبزیان و منابع طبیعی ورود

کرده است. این صندوق در سال زراعی ۹۵-۱۳۹۴ حدود ۱۱۵ مورد بیمه‌ای زراعی، باغی، دام، طیور، آبزیان و منابع طبیعی را در مقابل عامل خطر قهری و طبیعی و انواع بیماری‌های دامی تحت پوشش داشته است: در زیربخش زراعت ۴۳ مورد، در زیربخش باغبانی همراه با پوشش تنه درختان به عنوان عامل تولید جمعاً ۴۲ مورد، در زیربخش دام و طیور و آبزیان جمعاً ۲۵ مورد، و در زیربخش منابع طبیعی ۵ مورد. در زیربخش زراعت، در مجموع، ۳/۸ میلیون هکتار از اراضی مزروعی کشور تحت پوشش بوده، که بیشترین سطح آن به محصول گندم دیم با یک میلیون و ۹۳۰ هزار هکتار اختصاص داشت؛ و در بین استان‌های کشور، خوزستان با ۸۳۵ هزار هکتار رتبه نخست سطح بیمه‌شده محصولات زراعی را به خود اختصاص داده است. زیربخش باغبانی کشور نیز از ۵۲۳/۷ هزار هکتار پوشش بیمه‌ای برخوردار است که بیشترین سطح زیر کشت مربوط به محصول پسته با ۱۱۵ هزار هکتار و رتبه نخست مربوط به استان کرمان با ۹۸ هزار هکتار سطح بیمه‌شده است. در زیربخش دام، حدود ۷/۸ میلیون واحد دامی تحت پوشش بوده، که بیشترین تعداد بیمه‌شده مربوط به بیمه دام‌های سبک (بز و گوسفند) با ۳/۸ میلیون رأس است. در زیربخش طیور، صندوق بیمه حدود ۵۶۷ میلیون قطعه طیور را بیمه کرده است. در زیربخش آبزیان، در سال ۱۳۹۵ در مجموع ۴۰ میلیون متر مربع از مزارع پرورش آبزیان تحت پوشش بیمه قرار گرفت، که بیشترین آن مربوط به آبزیان گرم‌آبی بوده است (۳۵ میلیون متر مربع). با توجه به اهمیت منابع طبیعی به عنوان بستر حیات، ۲/۴ میلیون هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی زیر پوشش نظام‌مند بیمه قرار گرفته، که بیشترین عرصه‌های زیر پوشش مربوط به مراتع بوده است (۲).

اگر توسعه روستایی را دستیابی به رشد همه‌جانبه و متوازن تمامی زیربخش‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، فرهنگی و سیاسی بدانیم، برای تحقق آن، نگاه و اهتمام هدفمند به بخش کشاورزی به عنوان مهم‌ترین فعالیت اجتماعی و اقتصادی بخش روستایی (به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه) یک ضرورت به حساب می‌آید، چرا که کشاورزی منبع درآمد بخش بزرگی از جمعیت جهان در غالب مناطق روستایی است و به عبارت دیگر، مهم‌ترین منبع درآمدی و اشتغال‌زایی، شکل‌دهنده منزلت اجتماعی روستاییان، اعتباربخش جایگاه بخش روستایی در موقعیت ملی، تأمین‌کننده مهم‌ترین کالاهای اساسی بشر به‌شمار می‌آید (۱۳). این در حالی است که بخش کشاورزی به دلیل

تولید همزمان، تأثیرپذیری شدید از طبیعت، گستردگی عوامل مخاطره و سختی مدیریت و کنترل فضای تولید، قدرت مالی پایین غالب کشاورزان، پراکندگی و دوری از بازار مصرف به شدت در معرض مخاطرات مختلف طبیعی، اقتصادی و اجتماعی است و به عنوان یک کسب و کار نامطمئن شناخته می‌شود (۲۷).

حال، با توجه به نقش بارز کشاورزی در توسعه روستایی و نیز آسیب‌پذیری شدید این بخش، هرگونه سازوکار برای مدیریت مخاطره و ایجاد امنیت می‌تواند در بهبود توسعه روستایی مؤثر باشد. یکی از این سازوکارها بیمه کشاورزی است که به دلیل کمک در کاهش لطمات ناشی از خطرات، به ایجاد احساس امنیت، تأمین خسارت مالی، انگیزه کار و تولید، افزایش امید به آینده، افزایش ثبات اقتصادی، و امکان پس‌انداز را در بین کشاورزان کمک می‌کند.

با توجه به اهمیت موضوع، مطالعاتی در داخل و خارج کشور در راستای تقویت و توسعه این خدمت انجام گرفته است که در پی، به برخی از آنها اشاره می‌شود.

نعیمی نظام‌آبادی (۱۵)، در تحقیقی با عنوان «بررسی و تعیین عوامل مؤثر بر گسترش و توسعه بیمه محصولات کشاورزی»، در استان گلستان، به مطالعه دیدگاه‌های کارشناسان بیمه و کشاورزان این استان در مورد توسعه بیمه پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان داد که از نظر کارشناسان و کشاورزان، شناخت بیمه محصولات کشاورزی، آگاهی از مزیت‌های آن، بهبود عملکرد صندوق بیمه، ارائه خدمات بهتر و انجام تعهدات از سوی صندوق و نیز میزان حق بیمه و چگونگی محاسبه آن و دیگر عوامل در توسعه و گسترش بیمه محصولات کشاورزی در میان کشاورزان مؤثر است. قلاوند و چیدری (۹)، در تحقیقی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر گسترش و توسعه بیمه گندم از دیدگاه کارشناسان بیمه و کشاورزان در استان گلستان، نشان دادند که شناخت و آگاهی کشاورزان از بیمه و مزایای آن و عملکرد صندوق بیمه در بهبود کیفیت، انجام تعهدات و ارائه خدمات به کشاورزان در توسعه بیمه مؤثر خواهد بود. سالاری (۲۳)، در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر در پذیرش و توسعه بیمه مراتع»، بدین نتیجه دست یافت که تعداد دفعات حضور مرتع‌داران در دوره‌های آموزشی، میزان ارائه اطلاعات به مرتع‌داران از سوی صندوق، تماس مرتع‌داران با کارشناسان صندوق، و آگاهی مرتع‌داران از هدف‌ها و سودمندی‌های بیمه با توسعه بیمه مراتع رابطه مثبت و معنی‌دار دارند. نتایج تحقیق افراسیابی

و همکاران (۱) نشان داد که راهکارهای تعیین منصفانه حق بیمه، برگزاری کلاس‌های آموزشی، فرهنگ‌سازی در بین کشاورزان، و جمع‌آوری اطلاعات توسط صندوق بیمه از منابع مورد اعتماد مانند مراکز معتبر هواشناسی می‌تواند در گسترش بیمه مؤثر باشد. یافته‌های تحقیق نادری مهدی و همکاران (۱۴)، در زمینه عوامل مؤثر بر بیمه کشاورزی در استان همدان، نشان داد که متغیرهای رضایت بیمه‌گزاران از نحوه ارائه خدمات توسط صندوق، آسان بودن پیگیری امور اداری بیمه، سرعت پرداخت غرامت، و دفعات تمدید قرارداد بیمه تأثیر معنی‌دار در توسعه بیمه‌گندم دارند.

به گفته گاریدو و زیلبرمان (۸)، افزایش یارانه پرداختی به حق بیمه مهم‌ترین عامل در گسترش نظام بیمه کشاورزی در اسپانیاست. تسکیرایی و همکاران (۲۵) در پژوهشی با عنوان تحلیلی بر خدمات بیمه کشاورزی در بخش‌هایی از زیمبابوه، بدین نتیجه دست یافتند که آگاهی کشاورزان از اهمیت بازاریابی بیمه، آموزش، مقرون به صرفه بودن حق بیمه، شیوه‌های عادلانه توزیع بیمه و مداخله دولت در امور بیمه می‌تواند در توسعه بیمه سودمند باشد. سیدرا و همکاران (۲۴) اقداماتی از قبیل بالا بردن سطح آگاهی کشاورزان، فراهم کردن اعتبارات، برگزاری دوره‌های آموزشی، تأمین زیرساخت بهره‌مندی کشاورزان از رسانه‌ها، و برگزاری بحث‌های گروهی با کشاورزان را بر توسعه بیمه مؤثر دانستند.

با توجه به نقش حساس بیمه کشاورزی در عرصه اجتماعی همچون احساس امنیت و ماندگاری کشاورزان در روستاها، امید به زندگی و نیز امنیت شغلی و جبران بخشی از خسارات منابع درآمدی آنها و ضرورت توسعه این خدمت در جهان و ایران، انجام تحقیقی برای شناسایی راهکارهای تقویت و توسعه آن لازم و ضروری دانسته شد. بر این اساس، هدف کلی مطالعه حاضر شناسایی و واکاوی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی در سطح کشور است تا از این طریق، گامی در زمینه کارآمد شدن و بهبود نظام ارائه خدمات بیمه محصولات کشاورزی برداشته شود.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع پیمایشی بوده و با روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق‌ساخت بود که با بهره‌گیری از پیشینه تحقیق تهیه شد. برای تعیین روایی از پانل متخصصان مشتمل بر اعضای هیئت علمی دانشگاه و کارشناسان صندوق بیمه بهره گرفته شد و برای سنجش پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ

استفاده شد (۰/۸۷۱). جامعه آماری تحقیق شامل کلیه کارگزاران بیمه کشاورزی سراسر کشور است. طبق آمار صندوق بیمه کشاورزی، پنج هزار نفر کارگزار مشغول به فعالیت هستند. بر این اساس، ابتدا از بین استان‌های کشور، هفت استان بر اساس سیاست صندوق بیمه کشاورزی در طبقه‌بندی استان‌ها و نیز یک استان از هر طبقه به عنوان استان معرف با رعایت ملاحظات موقعیت جغرافیایی انتخاب شدند. سپس، متناسب با تعداد کارگزاران در هر استان، تعداد نمونه‌های انتخابی مربوط به هر استان از حجم نمونه مشخص شد. در مرحله دوم، تعداد افراد مشخص شده در هر استان به‌طور تصادفی ساده انتخاب شدند. حجم نمونه با استفاده از رابطه کوکران ۲۴۴ نفر تعیین شد. آمار توصیفی، مورد استفاده در تحقیق حاضر شامل میانگین، درصد فراوانی، واریانس، انحراف معیار بوده و در بخش آمار استنباطی از تحلیل عاملی اکتشافی بهره گرفته شده است.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان: بر اساس نتایج به‌دست آمده در خصوص سن کارگزاران مورد مطالعه، پنجاه نفر (۲۰/۵ درصد) بین ۲۵-۳۲ سال، ۱۶۱ نفر (۶۶ درصد) بین ۳۳-۳۹ سال و ۳۳ نفر (۱۳/۵ درصد) بین ۴۰-۴۶ سال سن داشتند. از نظر تعداد اعضای شرکت، متوسط تعداد اعضای هر شرکت هفده نفر بود؛ ۲۹/۵ درصد اعضا در شرکت‌های ۱-۱۵ نفره، ۷/۸ درصد در شرکت‌های ۱۶-۳۰ نفره و ۱۱/۵ درصد در شرکت‌های ۳۱-۴۲ نفره عضویت داشتند. سطح تحصیلات ۱۷۹ نفر (۷۳/۴ درصد) از کارگزاران لیسانس، ۵۲ نفر (۲۱/۳ درصد) فوق لیسانس و سیزده نفر (۵/۳ درصد) دکتری حرفه‌ای (دامپزشکی) بود. رشته تحصیلی ۱۷۹ نفر از کارگزاران مربوط به زیربخش‌های کشاورزی، ۶۳ نفر زیربخش‌های دامپزشکی و دو نفر زیربخش مدیریت مالی بود. میانگین سابقه خدمت کارگزاران ۷ سال بوده و کمترین و بیشترین سابقه کارگزاران یک و پانزده سال است؛ همچنین، متوسط درآمد سالانه کارگزاران ده میلیون تومان بوده و به ترتیب، کمینه و بیشینه درآمد آنها چهارصد هزار تومان و ۳۵ میلیون تومان در سال است.

اولویت‌بندی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی

نتایج جدول ۱ اولویت‌بندی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی از دیدگاه پاسخ‌گویان را بر اساس ضریب تغییرات نشان می‌دهد که به ترتیب، «آگاهی کشاورزان

نسبت به اهمیت بیمه» (۰/۱۷۹)، «انجام به موقع تعهدات از سوی صندوق بیمه» (۰/۱۹۱) و «برآورد به موقع خسارات» (۰/۲۰۴) از بالاترین اولویت‌ها و گویه‌های «افزایش تعداد بیمه‌گزاران» (۰/۵۱۶) و «به‌کارگیری فناوری نوین در زمینه بیمه (RS,GPS)، (۰/۳۲۹) از کمترین اولویت برخوردارند.

جدول ۱- اولویت‌بندی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی از دیدگاه پاسخ‌گویان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	راهکار
۱	۰/۱۷۹	۰/۸۰۳	۴/۴۸	افزایش آگاهی کشاورزان نسبت به اهمیت بیمه
۲	۰/۱۹۱	۰/۸۶۳	۴/۵۰	انجام به موقع تعهدات از سوی صندوق بیمه
۳	۰/۲۰۴	۰/۹۰۶	۴/۴۲	برآورد به موقع خسارات
۴	۰/۲۰۴	۰/۹۰۸	۴/۴۵	تأمین به موقع اعتبارات برای جبران خسارت
۵	۰/۲۰۷	۰/۹۱۲	۴/۳۹	بالا بردن مبلغ غرامت از سوی دولت
۶	۰/۲۱۰	۰/۸۸۶	۴/۲۰	رعایت انصاف و عدالت در امر بیمه (ارزیابی خسارت، پرداخت‌ها ...)
۷	۰/۲۱۲	۰/۹۰۳	۴/۲۴	استفاده از رسانه‌های جمعی برای ترویج بیمه
۸	۰/۲۱۷	۰/۸۸۶	۴/۰۷	تسهیل پیگیری امور اداری بیمه برای کشاورز
۹	۰/۲۲۳	۰/۸۹۱	۳/۹۹	شفافیت بیشتر آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های بیمه کشاورزی
۱۰	۰/۲۲۵	۰/۹۴۸	۴/۲۱	سیاست‌گذاری مناسب از سوی دولت در زمینه تقویت نقش کارگزاری
۱۱	۰/۲۲۵	۰/۸۹۸	۳/۹۹	شناسایی و تمرکز روی کشاورزان هدف
۱۲	۰/۲۲۹	۰/۹۶۳	۴/۲۰	متناسب کردن حق بیمه با توان مالی کشاورزان
۱۳	۰/۲۲۹	۱/۲۴۱	۴/۱۴	اعطای وام به کارگزاران برای تأمین تجهیزات و وسایل
۱۴	۰/۲۳۲	۰/۹۳۸	۴/۰۳	توجه کشاورزان نسبت به مندرجات قرارداد
۱۵	۰/۲۳۵	۰/۹۹۸	۴/۲۴	افزایش یارانه پرداختی بیمه به کشاورزان
۱۶	۰/۲۳۶	۰/۹۳۵	۳/۹۵	همکاری بین‌بخشی کارگزاری با نهادهای مرتبط با بخش کشاورزی
۱۷	۰/۲۳۶	۰/۹۶۴	۴/۰۷	ارتباط مناسب بین کشاورزان و ادارات بیمه
۱۸	۰/۲۳۷	۰/۹۱۹	۳/۸۷	استفاده از سازوکار بیمه اتکالی در بخش کشاورزی
۱۹	۰/۲۳۹	۱/۰۱۵	۴/۲۴	حمایت بیشتر دولت از کشاورزان بیشتر خسارت‌دیده
۲۰	۰/۲۴۷	۰/۹۷۵	۳/۹۴	برگزاری دوره‌های آموزشی برای بیمه‌گزاران در امر بیمه‌گری
۲۱	۰/۲۴۸	۱/۰۰۷	۴/۰۵	تشکیل کلاس‌های آموزشی ترویجی برای کشاورزان
۲۲	۰/۲۵۱	۱/۰۴۴	۴/۱۵	محاسبه دقیق حق بیمه
۲۳	۰/۲۵۴	۱/۰۰۹	۳/۹۶	برگزاری دوره‌های آموزشی برای بیمه‌گزاران در زمینه ارزیابی خسارت
۲۴	۰/۲۵۷	۱/۰۱۹	۳/۹۵	استفاده از شیوه‌های حرفه‌ای برای امور بیمه‌گری
۲۵	۰/۲۵۸	۱/۱۱۲	۴/۳۱	تأمین وسیله نقلیه برای بیمه‌گری و ارزیابی
۲۶	۰/۲۵۹	۰/۹۹۴	۳/۸۳	انجام تحقیقات در عرصه مسائل اجتماعی اقتصادی بیمه

واکاوی راهکارهای توسعه بیمه

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	راهکار
۲۷	۰/۲۶۳	۱/۰۳۶	۳/۹۳	انجام تحقیقات در عرصه مسائل فنی بیمه (خسارت و ارزیابی)
۲۸	۰/۲۶۴	۱/۰۹۹	۴/۱۵	تأمین تجهیزات برای انجام امور بیمه‌گری و ارزیابی
۲۹	۰/۲۸۳	۱/۰۶۹	۳/۷۷	نظارت بیشتر صندوق بر فعالیت‌های بیمه‌گزاران
۳۰	۰/۲۸۸	۱/۰۸۳	۳/۷۵	تمدید قراردادهای بیمه سال‌های قبل برای کاهش دیون‌سالاری و هزینه
۳۱	۰/۳۱۱	۱/۱۳۴	۳/۶۴	به‌کارگیری فناوری اطلاعات (IT) در بیمه‌گذاری
۳۲	۰/۳۲۹	۱/۲۲۶	۳/۷۲	به‌کارگیری فناوری نوین در زمینه بیمه (RS, GPS)
۳۳	۰/۵۱۶	۱/۵۱۲	۲/۹۳	افزایش تعداد بیمه‌گزاران

* اصلاً = ۰، خیلی کم = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴، و خیلی زیاد = ۵

منبع: یافته‌های پژوهش

تحلیل عاملی راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی

بر اساس نتایج تحلیل عاملی، مقدار KMO برابر با ۰/۸۷۱ و همچنین، مقدار آماره بارتلت برابر با ۳۳۹۷/۷۲۰ به دست آمده، که در سطح یک درصد معنی‌دار است (جدول ۲). این نتیجه حاکی از مناسب بودن همبستگی داخلی متغیرهای وارد شده برای تحلیل عاملی است.

جدول ۲- نتایج آزمون KMO و بارتلت متغیرهای تحلیل عاملی برای راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی

تحلیل عاملی	آماره KMO	آماره بارتلت	سطح معنی‌داری
راهکارهای توسعه بیمه	۰/۸۷۱	۳۳۹۷/۷۲۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۳ نشان‌دهنده تعداد عامل‌های استخراج شده و مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها برای راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی است.

جدول ۳- مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی عوامل استخراج شده

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۴/۶۲۸	۱۳/۲۲۳	۱۳/۲۲۳
۲	۴/۰۷۵	۱۱/۶۴۲	۲۴/۸۶۴
۳	۳/۸۶۶	۱۱/۰۴۶	۳۵/۹۱۰
۴	۳/۰۶۵	۸/۷۵۸	۴۴/۶۶۸

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول بالا، چهار عامل شناسایی شده در مجموع حدود ۴۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کنند. جدول ۴ نشان‌دهندهٔ عامل‌های شناسایی شده به همراه متغیرهای مربوط و بار عاملی آنهاست.

همان‌طور که جدول ۴ نشان می‌دهد، راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی در قالب چهار عامل دسته‌بندی شدند. راهکارهای سیاستی - اداری به عنوان عامل اول، با مقدار ویژه ۴/۶۲۸، به تنهایی حدود ۱۳/۲۲۳ درصد از واریانس کل را تبیین کرده، که حاکی از اهمیت بالای این عامل است. عوامل آموزشی - اطلاع‌رسانی، تسهیلاتی - تدارکاتی، اجتماعی - فرهنگی به ترتیب ۱۱/۶۴۲، ۱۱/۰۴۶ و ۸/۷۵۸ درصد از واریانس کل را تبیین کردند.

جدول ۴- راهکارهای توسعه بیمه کشاورزی، گویه‌ها و بار عاملی مربوط

بار عاملی	متغیرها	عامل‌ها	
۰/۶۶۴	برآورد به موقع خسارت	سیاستی - اداری	
۰/۵۸۸	شناسایی و تمرکز روی کشاورزان هدف		
۰/۵۶۰	حمایت بیشتر دولت از کشاورزان بیشتر خسارت دیده		
۰/۵۴۳	همکاری بین بخشی کارگزاری با نهادهای مرتبط با بخش کشاورزی		
۰/۵۴۳	سیاست گذاری مناسب از سوی دولت در زمینه تقویت نقش کارگزاری		
۰/۵۳۳	تأمین به موقع اعتبارات برای جبران خسارت		
۰/۵۳۰	تمدید قراردادهای بیمه سال‌های قبل برای کاهش دیوان‌سالاری و هزینه		
۰/۵۱۷	تسهیل پیگیری امور اداری بیمه برای کشاورز		
۰/۵۰۲	ارتباط مناسب بین کشاورزان و ادارات بیمه		
۰/۶۹۶	برگزاری دوره‌های آموزشی برای بیمه‌گزاران در زمینه بیمه‌گری		آموزشی - اطلاع‌رسانی
۰/۶۷۲	برگزاری دوره‌های آموزشی برای بیمه‌گزاران در زمینه ارزیابی خسارت		
۰/۶۰۸	توجه کشاورزان نسبت به مندرجات قرارداد		
۰/۵۹۷	استفاده از فناوری اطلاعات در بیمه‌گذاری		
۰/۵۴۸	معاسبه واقع‌گرایانه حق بیمه		
۰/۵۱۰	پژوهش در عرصه مسائل فنی بیمه (خسارت و ارزیابی)		
۰/۷۶۰	اعطای وام به کارگزاران برای تأمین تجهیزات و وسایل	تسهیلاتی - لجستیکی	
۰/۷۰۲	تأمین وسیله نقلیه برای بیمه‌گری و ارزیابی		
۰/۶۵۰	تأمین تجهیزات برای انجام امور بیمه‌گری و ارزیابی		
۰/۵۵۱	بالا بردن مبلغ غرامت از سوی دولت		
۰/۵۳۳	رعایت عدالت و انصاف در امر بیمه (ارزیابی خسارت، پرداخت‌ها ...)		
۰/۵۹۶	استفاده از شیوه‌های بیمه گروهی	اجتماعی - فرهنگی	
۰/۵۴۸	افزایش تعداد بیمه‌گزاران		

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج به دست آمده، در عامل اول (سیاستی- اداری)، گویه برآورد به موقع خسارت بیشترین بار عاملی را به خود اختصاص داده است. در عامل دوم (آموزشی- اطلاع رسانی)، گویه برگزاری دوره‌های آموزشی برای بیمه‌گزاران در زمینه بیمه‌گری با بار عاملی ۰/۶۹۶ بیشترین اهمیت را دارد. در عامل تسهیلاتی- تدارکاتی، گویه اعطای وام به کارگزاران برای تأمین تجهیزات و وسایل با بار عاملی ۰/۷۶ بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده است. در عامل چهارم (اجتماعی- فرهنگی)، بیشترین اهمیت را استفاده از شیوه‌های بیمه‌گروهی با بار عاملی ۰/۵۹۶ دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بیمه کشاورزی یکی از سازوکارهای مدیریت مخاطره است که در شرایط کشاورزی ایران، به دلایل اجتماعی، اقتصادی و اقلیمی، از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است. در این بین، با توجه به بیش از سه دهه فعالیت صندوق بیمه کشاورزی و سیاست‌ها و راهکارهای حمایتی دولت، گسترش کمی و کیفی این پدیده اجتماعی و اقتصادی می‌تواند در کارآیی و اثربخشی صنعت یادشده مؤثر باشد. نتایج تحقیق نشان از آن دارد که اولویت‌دارترین راهکار توسعه بیمه ارتقای سطح آگاهی کشاورزان در زمینه اهمیت بیمه است. این نتیجه با یافته‌های خداوردی‌زاده (۱۱)، تسیکیرایی (۲۵)، و سیدرا و همکاران (۲۴) مطابقت دارد. شاید علت تأکید بر این موضوع، شناخت ناکافی کشاورزان از مزایای بیمه و تأثیر دانش بر بینش و نیز انگیزه افراد برای پذیرش این پدیده باشد. در واقع، آگاهی یافتن، گام نخست پله‌های پذیرش یک نوآوری به حساب می‌آید (۲۰).

همچنین، نتایج تحلیل عاملی، تأثیر دسته راهکارهای آموزشی- اطلاع رسانی در توسعه بیمه را نشان می‌دهد. نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش‌های نعیمی نظام‌آبادی (۱۵)، افراسیابی و همکاران (۱)، آکینولا و اوکونولا (۳) همخوانی دارد. در این بین، برای تحقق این راهکار و نقش رسانه‌های آموزشی و اطلاع رسانی، استفاده از رسانه‌های جمعی مؤثر بر گام «آگاهی» همچون رادیو و تلویزیون، رسانه‌های چاپی و بهره‌مندی از فناوری اطلاعات و ارتباطات، می‌تواند در افزایش دانش و بهبود نگرش مخاطبان نسبت به بیمه و اهمیت آن مؤثر باشد. به دلیل دسترسی زیاد و انبوه و نیز ارزانی نسبی شبکه‌های مجازی اجتماعی و همچنین، دسترسی مخاطبان به تلفن همراه، استفاده از این کانال‌ها در کنار دیگر رسانه‌های مرسوم پیشنهاد می‌شود.

از جمله راهکارهای پیشنهادی اولویت‌دار در زمینه توسعه بیمه، راهکارهای مرتبط با تعهدات صندوق بیمه در عرصه‌های پرداخت خسارت و غرامت از دو بعد «به‌موقع بودن» و «واقع‌گرایانه بودن» آن است. نتایج تحلیل عاملی نیز نشان از اثرگذاری دسته عوامل سیاستی و اداری دارد، که مؤید نکات یادشده است. نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیقات نادری مهدبی و همکاران (۱۴)، رامباکولا و همکاران (۲۱)، و کینگشو و زویی (۱۷) مطابقت دارد. تأکید و اولویت‌بخشی مخاطبان بدین دسته از راهکارها ممکن است ناشی از پراکندگی و دوری روستاها از مراکز خدماتی بیمه، وابستگی مالی کشاورزان به نقدینگی در زمان‌های بحرانی، عدم آگاهی کافی کشاورزان از نظام اداری و دیوان‌سالاری حاکم بر دریافت غرامت، و معیشتی بودن وضعیت زندگی غالب کشاورزان باشد. در همین راستا، تسهیل روند دیوان‌سالاری در فعالیت‌های بیمه‌گری و ارزیابی خسارت از طریق سازوکارهای اعتماد اجتماعی، بهره‌مندی از فناوری‌های نوین تعیین خسارت و برآورد، آموزش‌های بدو و ضمن خدمت به کارگزاران در راستای تسریع در انجام امور محوله، توجه اولیه کشاورزان نسبت به تعهدات صندوق بیمه با هدف رفع سوء تفاهمات، واگذاری بخش‌هایی از امور به معتمدان محلی همچون دهیاران و اعضای شوراهای روستایی، بهره‌مندی از سامانه دولت الکترونیک و تمدید قرارداد سال قبل پیشنهاد می‌شود.

از جمله راهکارهای پیشنهادی پژوهش حاضر در راستای توسعه بیمه کشاورزی، تقویت و تأمین مالی و تجهیزاتی کارگزاران بیمه به عنوان عمده‌ترین نهاد خصوصی فعال در زمینه بیمه‌گری است. در این ارتباط، نتایج تحقیق حاضر با برخی از یافته‌های تحقیقات تسکیرایی (۲۵) و زینک و کایان (۲۹) همخوانی دارد. شاید علت تأکید بر این مسئله، گستردگی و پراکندگی محل خدمت، هزینه‌بر بودن برخی تجهیزات و بنیه مالی ضعیف کارگزاران باشد. در این راستا، اعطای وام به کارگزاران برای تأمین تجهیزات و وسایل، تأمین وسیله نقلیه به‌منظور بیمه‌گری و ارزیابی، و ایجاد سازوکارهای ارتقای امنیت شغلی کارگزاران پیشنهاد می‌شود.

در این بین، با توجه به نگاه جهانی به تمرکززدایی و خصوصی‌سازی از یک سو و افزایش کمی و کیفی تحصیل‌کرده‌های روستایی و واگذاری برخی امور کارگزاری بیمه کشاورزی و روستایی به این‌گونه افراد به عنوان رابط بین صندوق بیمه و کشاورزان و یا

کارگزار محلی ممکن است در سرعت و پوشش بیمه و نیز ایجاد فرصت شغلی برای این قشر روستایی مؤثر باشد.

در پایان، با توجه به تاکید مخاطبان بر تعیین واقع‌گرایانه خسارت و غرامت و انجام پژوهش در امور محاسبات فنی بیمه، توسعه روش‌های جدید آکچوری و نیز گسترش واحدهای تحقیق و توسعه (R&D) توصیه می‌شود.

منابع

1. Afrasyabi, S., Ghahramanzadeh, M., Dashteh, Gh. and Hosseinzadeh, J. (2013). Factors affecting the willingness of wheat farmers to participate in the proposed plan of insurance for climate in Ahar. *Agricultural Science and Sustainable production*, 23(4). (Persian)
2. Ahmadi, K., Ebadzadeh, H. Mohamadnia Afrozi, Sh., Abas Taghani, R. and Yari, Sh. (2018). Iran's statistics of agriculture 2017. Tehran: Ministry of Agriculture Jihad, Planning and Economic Affairs, Information and Connection Technology. (Persian)
3. Akinrinola, O. and Okunola, A. (2014). Evaluation of effects of agricultural insurance scheme on agricultural production in Ondo state. *Researchers Federal University of Technology, Akure, Nigeria, RJOAS*, 4(28).
4. Bielza, M., Conte, C., Dittmann, Ch., Gallego, J. and Stroblmair, J. (2008). Agricultural insurance schemes. Institute for the Protection and Security of the Citizen, Agriculture and Fisheries Unit.
5. Darijani, A. and Ghorbani, M. (1998). Factors affecting adoption of wheat insurance in Mazandaran provivce. *Proceedings of the 2nd Agricultural Economics Congress of Iran*. Tehran University, Faculty of Agricultural Sciences. (Persian)
6. Falco, O., Lien, G., Koesling, M., Valles, P.S. and Ebbesvik, M. (2005). Comparing risk perceptions and risk management in organic and conventional dairy farming: empirical results from Norway. *Livestock Production Science*, 95: 11-25.

7. Fraises, C.W., Breuer, N.E., Zierden, D., Bellows, J.G., Pazd J., Cabrera, V.E., Garcia, Y., Garcia, A., Ingram, K.T., Hatch. U., Hoogenboomd, G., Jones, J.W. and Obrien. J.J. (2006). A climate forecast information system for agricultural risk management in the southeastern USA. *Computers and Electronic in Agriculture*, 53: 13-27.
8. Garrido, A. and Zilberman, D. (2008). Revisiting the demand for agricultural insurance: the case of Spain. *Agricultural Finance Review*, 88: 43-66.
9. Ghalavand, K. and Chizari, M. (2003). Investigating the factors affecting the acceptance of agricultural insurance among farmers in Tehran and Mazandaran provivces. Insurance Fund for Agricultural Products. Collected Articles of the 2nd Scientific Conference on Agricultural Insurance Development and Investment Security, Tehran. (Persian)
10. Ghiasvand, D. (2005). Insurance or insufficiency; Agricultural Technology for Human Nutrition (ATHN). *Specialist Magazine for Agricultural Community*, 20. (Persian)
11. Khodaverdizadeh, M., Khodaverdizadeh, S. and Masoomzadeh, F. (2014). Determining the effective factors on rural farm insurance claims: a case study of Marand county. *Quarterly Rural Development Strategies*, 1(3): 1-18. (Persian)
12. Mahul, O. and Stutley, C.J. (2010). Government support to agricultural insurance (challenges and option for developing countries). Washington, DC: World Bank.
13. Muller, S., Ramm, G. and Steinmann, R. (2014). Agriculture, microinsurance and rural development by microinsurance network. ISBN 978-99959-864-9-0.P 5.
14. Naderi Mahdi, K., Yaqoubi Farani, A., Saadi, H. and Zelichai Sayar, L. (2014). Investigating the factors affecting the development of wheat insurance in Hamedan. *Iranian Agricultural Economics and Development Research*, 45(3): 425-437. (Persian)
15. Naeemi Nezamabadi, M. (1998). Investigating the factors affecting the expansion and development of agricultural crop insurance.

- Master's Thesis of Management, Faculty of Management, Tehran University. (Persian)
16. Nikouee, A.R. (2009). Investigating the mechanisms for reducing the negative consequences of the implementation of the plan of economic transformation on the agricultural sector through the system of insurance of agricultural products. *Insurance and Agriculture*, 19-20. (Persian)
 17. Qingshu, F. and Xuwei, Z. (2010). Development strategies on agricultural insurance under the building of new countryside. International Conference on Agricultural Risk and Food Security, 13-23.
 18. Rahmani Karchagani, M. (2007). Introduction to agricultural insurance and insurance. Agricultural Education Publishing. (Persian)
 19. Rahimi, A. (2000). Agricultural protection policies (case study of the Livestock and Fishery Department of the country). Tehran: Insurance Products for Agricultural Products. (Persian)
 20. Rogers, E. (2003). Diffusion of innovations, 4th Edition. The Free Press Publication, New York.
 21. Rambukwella, R.N.K., Vidanapathirana, R.P. and Somaratne, T.G. (2007). Evaluation of crop insurance scheme in Seri Lanca. Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute 114, Wijerama Mawatha ISBN No.: 978-955-612-086-8.
 22. Romun, I. and Yuanyony, L. (2008). Setting up sustainable agriculture insurance: the example of Chine. Swiss Reinsurance Company Ltd.
 23. Salari, A. (2009). The role of effective factors in the acceptance and development of rangeland insurance. *Agricultural Insurance Fund*, 6(21). (Persian)
 24. Sidra, Gh., Zhang, Q., Muhammad, A. and Zeeshan, A. (2015). Farmer's perception and awareness and factors affecting the awareness of farmers regarding crop insurance as a risk coping mechanism: evidence from Pakistan. *Journal of Northeast Agricultural University* (English Edition), 22: 76-82.

25. Tsikirayi, R., Catherine, M., Ephraim, M. and Joseph, M. (2010). Analysis of the uptake of agricultural insurance services by the agricultural sector in Zimbabwe. *Journal of International Business and Cultural Studies*.
26. World Bank (2008). World Development Report 2008: Agricultural Development. Washington, DC: World Bank.
27. World Bank (2013). Agricultural insurance for developing countries: the role of governments. Agricultural Outlook, Washington D.C.
28. World Finance (2010). Basic concepts of insurance. Available at: <https://www.worldfinance.com>.
29. Xing, L. and Kaiyn, La. (2010). The importance of public-private partnerships in agricultural insurance in China: based on analysis for Beijing. *Agriculture and Agricultural Science Procedia*, 241-250.
30. Yazdani, S. and Kiani Rad, A. (2004). Income insurance; a new idea in risk management of agricultural products. *Quarterly Journal of Agricultural Economics and Development*, 12(47): 47-79. (Persian)